

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Колодія Анатолія Миколайовича на дисертацію Косяк Наталії Вікторівни на тему «Конституційно-правові основи забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми

Практична актуальність обраної теми пояснюється тим, що Конституція України була доповнена ст. 129¹ згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, яка регламентує, що «Суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд», тобто саме на державу покладається забезпечення виконання судового рішення. Звідси можна стверджувати, що усі державні органи, підприємства та установи, весь державний механізм є суб'єктом забезпечення судового рішення.

Практична актуальність окресленої проблеми детермінується також процесом наближення національного законодавства до нормативно-правових джерел Європейського Союзу, адже дослідження у сфері конституційно-правових основ забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні повинно забезпечити подальшу судово-правову реформу, надавши їй принципово нового ціннісно-орієнтованого поступу, що у свою чергу потребує формування оновленого наукознавчого потенціалу.

Теоретична актуальність цього дисертаційного дослідження зумовлюється тим, що аналогічних або навіть схожих комплексних монографічних напрацювань, насамперед конституційно-правового характеру, у національній юридичній доктрині майже не має, що, напевно, й зумовило увагу Косяк Н.В. до цієї проблеми.

До того ж, доктринальна актуалізація теми пов'язаної із конституційно-правовими основами забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні відбувається завдяки самій проблемі, яка є надзвичайно об'ємною, теоретично змістовною та невичерпною особливо якщо підходити до її опрацювання на основі сучасних наукознавчих позицій.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Науковий рівень дисертаційного дослідження відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». Згаданий науковий рівень також відповідає та співпадає із змістом, сутністю та соціальним призначенням: Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III; Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 6 травня 2015 року № 287/2015; Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленому постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 року № 509-VIII; Основним науковим напрямом та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019 - 2023 роки, затвердженим постановою президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року № 30.

Наукові публікації здобувача відображено у восьми наукових публікаціях, а саме: 2 статті, опубліковані у журналах, що індексується в наукометричних базах Scopus та Web of Science, 2 наукові статті в українських виданнях, включених до переліку фахових для юридичних наук, а також у тезах 4 доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях та круглих столах. Вони, достатньо повно, репрезентують наукову новизну обраної теми, якісно змістовно характеризують дисертаційне дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях

Ціла низка положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, що викладені у дисертаційному дослідженні були отримані вперше або істотно удосконалені і мають високий ступінь наукової новизни. Наукова новизна одержаних результатів (положень, узагальнень, висновків, пропозицій та рекомендацій) впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також в тому, що сама робота є сучасним, комплексним науковим дослідженням конституційно-правових основ забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні, як багатоаспектного явища. Найбільш цікавими, теоретично новими та практично значущими є наступні положення, висновки, класифікації, узагальнення, пропозиції та рекомендації цього дисертаційного дослідження:

– висновок, щодо виділення етапів становлення та розвитку обов'язкового виконання судових рішень (с. 49);

- узагальнення, що у більшості нормативно-правових актів поняття «судове рішення» вживається як узагальнене щодо видів (форм) актів, які приймають суди в рамках цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства (с. 61);

- точка зору згідно якої «обов'язковість судового рішення аргументовано розглядати як похідну від обов'язковості норми права, яка була застосована судом при ухваленні рішення» (с. 66);

- дефініція, що «судове рішення» – це правозастосовний процесуальний акт, який приймається судом в процесі здійснення правосуддя, ґрунтується на встановлених судом фактах і застосуванні норм матеріального та процесуального права, з метою вирішення конкретної справи по суті, забезпечення захисту прав та охоронюваних законом інтересів суб'єктів права, забезпечення дотримання законності й охорони правопорядку, що набирає законної сили у встановленому законом порядку і підлягає виконанню» (с. 73);

- твердження, що «... дійсно виконавче провадження є тоді, коли йдеться про примусове виконання судового рішення, а також рішень інших уповноважених суб'єктів» (с. 108);

- дефініція, що «виконання судового рішення» – є завершальною процесуальною стадією судового процесу, передбачає обов'язкове вчинення діянь (дії чи бездіяльності) зобов'язальним суб'єктом з реалізації приписів судового рішення, що набрало законної сили, в добровільному чи примусовому порядку, з метою захисту та відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб (с. 112);

- висновок, що «... за видом виконавчих систем усі країни можна поділити на декілька типів. По-перше, це країни, де функціонує державна виконавча система; по-друге, країни з приватною виконавчою системою та, по-третє, країни зі змішаною системою, тобто такою, яка передбачає функціонування в її рамках як державних, так і приватних виконавців. (с. 151);

- думка згідно якої «... внутрішня система виконання судових рішень недієздатна, оскільки деякі борги продовжують зростати. В основі невиконаних позовів лежать необґрунтовані положення національного законодавства, що не забезпечені фінансово» (с. 176);

- висновок, що «Відсутність конституційно-правового механізму виконання рішень КСУ має наслідком покладення переважно формальної відповідальності за виконання рішень КСУ на сам КСУ, оскільки тільки КСУ може визначити порядок і строки виконання своїх рішень» (с. 198);

- узагальнення, що «... суди не мають повноважень, щодо примусового виконання судових рішень, для цього сформована окрема система органів» (с. 206);

- пропозиція, що «... логічним вбачається повноваження, щодо примусового виконання судових рішень покласти на судову владу, створивши державну виконавчу службу саме в системі судової гілки влади. Інститут приватних виконавців при цьому також може продовжити функціонувати» (с. 221).

Отже дисертаційне дослідження Косяк Н. В. виконане на високому науково-теоретичному і методологічному рівнях.

Висновки, положення, рекомендації та пропозиції дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій та пропозицій дисертаційної роботи Косяк Н.В. не викликають жодних сумнівів. Вони логічно витікають із тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, її роздумах, зібраних доктринальних та нормативних матеріалах, їх аналізі та узагальненнях. Їх слід визнати достовірними, оскільки вони є результатом свідомого застосування їх автором сучасної методології, істинного бачення більшості проблем, які складають предмет наукового пошуку, вміння їх аналізувати, аргументувати, дискутувати, що об'єктивно підвищує наукову цінність роботи.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

В дисертаційній роботі, на високому рівні, представлено авторське розуміння конституційно-правових основ забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні. Косяк Н.В. здійснила належне опрацювання зібраних матеріалів, а тому можна стверджувати, що поставлені наукові завдання виконані на високому теоретико-методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

До того ж, Косяк Н.В. належним чином оволоділа методологією наукового дослідження, адже комплексно використала систему загальнонаукових, спеціальних та власне-правових методів. А саме, серед загальнонаукових (діалектичний, історичний, системний, герменевтичний, функціональний, висунення і перевірка гіпотез, формально-логічні), спеціальних (статистичний), власне-правових (історико-правовий, порівняльно-правовий). Процес наукового

пізнання здійснювався з дотриманням принципів об'єктивності, обґрунтованості, різнобічності, наступності, науковості, історичності (с. 21 – 22; 80 - 96).

Використання цієї методології забезпечило всебічність аналізу зазначеної проблеми та сприяло запровадженню актуально нових положень, висновків, пропозицій та рекомендацій до науки та практики конституційного права України.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Сформульовані і аргументовані у дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації мають істотне теоретичне і практичне значення. Саме тому їх уже впроваджено й надалі може бути використано у:

- правотворчій діяльності – для підготовки законодавчих і підзаконних нормативних актів, подальшого вдосконалення чинного законодавства щодо функціонування механізму виконання судового рішення;

- правозастосовній діяльності – для оптимізації роботи судових виконавців щодо обов'язковості виконання судового рішення (акт впровадження приватного виконавця виконавчого округу міста Києва від 22 березня 2023 року);

- навчально-методичній роботі – у процесі викладання навчальних дисциплін і курсів: «Конституційне право України», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права України», «Конституційне процесуальне право України». Також можуть бути застосовані під час підготовки окремих структурних частин підручників, навчальних посібників, курсів лекцій відповідних правових дисциплін, навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 19 липня 2022 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Зміст дисертаційного дослідження є логічним, послідовним та взаємопов'язаним. Він підпорядкований одній меті – комплексному та системному дослідженню конституційно-правових основ забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні. Викладення матеріалу відбувається за принципом від загального до конкретного, що сприяє оптимальному викладенню та засвоєнню матеріалу.

Змістовно дисертація містить анотації державною та англійською мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, перелік умовних позначень, вступ, 3 розділи, що вміщують 8 підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (397 найменувань на 39 сторінках) і 2 додатки (на 3 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 280 сторінок, з них основного тексту – 235 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленої дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета і задачі дослідження, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів, практичне значення отриманих результатів, апробація матеріалів дисертації, публікації, структура та обсяг дисертації.

У **розділі 1** «Науково-теоретичні засади та генеза обов'язковості виконання судового рішення» опрацьовуються генеза конституційного закріплення та забезпечення обов'язковості виконання судового рішення, теоретичні основи судового рішення та обов'язковість його виконання, доктринальні та методологічні засади дослідження обов'язковості виконання судового рішення.

У **Розділі 2** «Правове регулювання та зміст виконання судового рішення в Україні» досліджуються поняття та зміст виконання судового рішення в Україні, правова регламентація обов'язковості виконання судового рішення в Україні, зарубіжний досвід і національна практика виконання судового рішення.

У **Розділі 3** «Конституційно-правові основи забезпечення виконання судового рішення в Україні» вивчається забезпечення обов'язковості виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини, обов'язковість виконання рішень і висновків Конституційного Суду України, судовий контроль за виконанням судового рішення в Україні.

Отримані висновки повністю відповідають змісту, меті та завданням дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел складається з 397 посилань на доктринальні та нормативні, вітчизняні та закордонні джерела, що безпосередньо чи опосередковано відносяться до обраної теми. Додатки відображають теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження.

Усе вищевикладене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Косяк Н.В. відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання - формулювання авторської теорії конституційно-правових основ забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження Косяк Н.В. щодо авторської теорії конституційно-правових основ забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні рекомендуються для використання у діяльності судів системи судоустрою України, Конституційного Суду України і особливо державних виконавців якими є керівники органів державної виконавчої служби, їхні заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці органів державної виконавчої служби та приватних виконавців.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Косяк Н.В., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. Є переобтяженою, громіздкою назва дисертаційного дослідження, яка викладена у наступній редакції «Конституційно-правові основи забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні», у частині використання величезної кількості формально-визначених, дублюючих, загальних і таких, що

їх конкретизують, категорій, а саме «... основи забезпечення обов'язковості виконання...»

Адже, основи це головні засади, підвалини чого-небудь (моралі, поведінки, права і т. ін.), провідні принципи, правила, якими хто-небудь постійно керується в житті, діяльності, джерело, база виникнення, розвитку чого-небудь. А забезпечення – це найбільш широка категорія у порівнянні із іншими поняттями цього понятійно-категоріального ряду (утвердження, створення умов, реалізація, охорона, захист, відтворення). Під реалізацією, як складовою забезпечення, є сенс розуміти їх фактичне втілення у суспільних, соціальних відносинах. Реалізація здійснюється у формі: використання; виконання; дотримання та застосування. Тобто, виконання судового рішення є формою їх реалізації, а реалізація складовою забезпечення.

До того ж, реалізація судового рішення може бути не тільки примусовою, але й добровільною, вона може здійснюватися не тільки у формі виконання, але й використання, дотримання та застосування, провадитися як у формі дії так і бездіяльності.

2. Видається дещо недовершеним висновок Косяк Н.В. згідно якого «запропоновано конституційно-правовими основами забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні вважати систему правових норм і принципів, закріплених у Конституції та конституційних законах, що забезпечують процедуру виконання судових рішень в Україні (с 23).

По-перше, тому, що конституційними основами будь-якого правового явища є не тільки система правових норм і принципів, але й джерела їх виникнення та розвитку, головні закономірності їх забезпечення, система суб'єктів забезпечення, їх діяльність по забезпеченню. По-друге, тому, що не тільки правові норми і принципи, закріплені у Конституції та конституційних законах забезпечують процедуру виконання судових рішень в Україні, але й поточні закони, підзаконні акти, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

3. Косяк Н.В. дуже вірно зазначає, що «У ст. 9 Конституції України визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. В цілому дана норма викликала досить багато спорів і інтерпретацій. Перш за все, це зумовлено тим, що згідно з її положеннями до національного законодавства України належать лише ті міжнародні договори України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Однак, у Конституції не визначено статусу інших міжнародних договорів, які набули чинності в інший спосіб, ніж через ратифікацію Верховною Радою України, а це більшість з міжурядових та міжвідомчих міжнародних договорів України» (с. 210).

Проте, у цій частині дисертаційного дослідження, варто було б вказати своє відношення не тільки щодо цього питання, але й проблеми пріоритету міжнародних договорів, а звідси і рішень міжнародних судів.

Висловлені побажання мають уточнюючий та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблеми дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Косяк Н.В. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертаційна робота Косяк Наталії Вікторівни на тему «Конституційно-правові основи забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні» подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні.

2. Дисертація Косяк Наталії Вікторівни на тему «Конституційно-правові основи забезпечення обов'язковості виконання судового рішення в Україні» за

актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.), а її автор – Косяк Наталія Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

головний науковий співробітник відділу
науково-правових експертиз

Науково-дослідного інституту правотворчості та
науково-правових експертиз НАПрН України

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України,

член-кореспондент НАПрН України



Анатолій КОЛОДІЙ



Підпис: <i>Анатолій Колодій</i>	засвідчую:
Заступник директора Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України з загальних питань	
<i>Анатолій Лагіко</i>	Анатолій ЛАГІКО